

BELÉNYI GYULA

A MAGYAR–SZLOVÁK LAKOSSÁGCSERE ÉS A NÉMET NEMZETISÉGŰ LAKOSSÁG KITELEPÍTÉSE AZ ALFÖLDI AGRÁRVÁROSOKBAN

A népesség térbeli mozgása (migrációja) tekintetében alapvetően statikus jellegű középkor után az újkorban lezajlott demográfiai, ipari és — nem utolsósorban — a jobbágyi kötöttségeket felszámoló politikai forradalmak következtében korábban ismeretlen méreteket öltő népességmozgás vette kezdetét. A migráció motorja a gazdaság kapitalizálódása volt, és kezdetben főleg egy-egy országon belül zajlott; később egyre inkább országok, sőt kontinensek közöttivé is vált, magára öltve — mint már az 1930-as években találóan megállapították — egy „modern népvándorlás” vonásait.¹ A 20. században, pontosabban az 1910-es évek végétől Európa középső és keleti, észak-déli irányban hosszan elnyúló sávjában a népességmozgás indítékai jelentősen átalakultak, miközben intenzitása nem csökkent, sőt — egy néhány éves időszakot tekintve — jelentősen növekedett. Az első világháború után kialakított új európai rendben ugyanis egycsapásra sokmillió ember helyzete változott meg alapvetően. Nagy többségüké úgy, hogy el sem hagyták szülőföldjüket; nem ők — az emberek —, hanem a határok „migráltak”, s idéztek elő ezzel az egyes emberek életében a migrációs folyamatokkal bizonyos mértékig rokonítható változásokat. Ilyen jellegű változás közel 80 millió ember életében következett be Európában.² A régi állami (birodalmi) keretek felbomlása, az újak kialakítása elsősorban az emberek többségi, illetve kisebbségi nemzeti(ségi) státusán fordított 180 fokot, de sokaknak egzisztenciálisan is gyors emelkedést, másoknak éppen ellenkezőleg: lesüllyedést okozott, például a háborúkat követő földreformok vagy az állami hivatalok betöltése során.³ A határváltoztatásokhoz képest az elsősorban a görögöset érintő (gögög—török, görög—bolgár) népcseré⁴, valamint a főleg a magyarságot érintő menekültprobléma — számszerűségében legalábbis — másodrendű jelentőségűnek mondható. A második világháború után megfordult a helyzet: a főleg Németország rovására megvalósított határváltozások tekinthetők másodrendű jelentőségűnek, s a népesség — kényszeren alapuló — migrációja elsőrendűnek. Körülbelül 20 millióra⁵, az első világháború utáninak közel a tízszeresére tehető ugyanis azoknak a száma, akik a nagyhatalmi intenciók és intézkedések következtében el kellett hagyniuk szülőföldjüket. (Többségük német ember volt.)

Ismeretes, hogy Magyarország ezeknek az összeurópai folyamatoknak egyik fő részese — kárvallottja — lett. Az első világháború után az ország nemcsak

¹ NAGY IVÁN: Öt világrész magyarsága. Budapest 1935. 3. Az európai migráció bő két évszázadára ld.: The Fontana Economic History of Europe. The Industrial Revolution. Editor CARLO M. CIPPOLA. London and Glasgow 1973. 60–72. (A fejezetet ANDRE ARMENGAUD írta). Újabbán: BEREND T. IVÁN—RÁNKI GYÖRGY: Európa gazdasága a 19. században. Budapest 1987. 19–26.

² JAROSLAV KREJCI: Ethnic problems in Europe. In: Contemporary Europe. Edited by SALVADOR GINER and MARGARET SCOTTFORD ARCHER. London 1978. 141. (továbbiakban: KREJCI)

³ Vö.: MIKÓ IMRE: Huszonkét év. Az erdélyi magyarság politikai története 1918. december 1-jétől 1940. augusztus 30-áig. Budapest é. n. (Az 1941. évi kiadás újraközlése.) 15–17., 28–38.

⁴ J. KREJCI 141.

⁵ Uo. 142.

területének kétharmad, lakosságának háromötöd részét (többségükben nem magyar nemzetiségűeket) vesztette el, miközben 3,3 millió magyar került kisebbségi sorba, hanem az 1920-as évek közepéig az új területen több százezer menekültet, illetve áttelepültet is el kellett helyezni.⁶ A második világháború után a korábbihoz hasonló nagyságrendben jelentkező menekültproblémán túl elsősorban a magyar — szlovák lakosságcsere ügye és az itt élő németek egy részének kitelepítése érintette Magyarországot. A lakosságcsere keretében mintegy 73 ezer szlovák távozott önként Magyarországról, s ezen a címen közel ugyanennyi felvidéki magyar érkezett ide. Utóbbiak számát azonban jelentősen növelte azoké a társaiké, akik (összesen mintegy 35 ezren) a csere keretein kívül kerültek át Magyarországra.⁷ A Magyarországról kitelepített németek száma nem állapítható meg teljes pontossággal, a rendelkezésre álló jelentős számú feldolgozás 177—230 ezer közötti sávban helyezi el az innen eltávozni kényszerült németek számát.⁸

Az alábbiakban arra teszünk kísérletet, hogy a második világháborút követő években lefolytatott lakosságcsere és kitelepítés alföldi vonatkozásait, pontosabban a nagyobb alföldi települések társadalmára gyakorolt hatását — madártávlatból — bemutassuk. S ezáltal e folyamatok bizonyos regionális, illetve településtípusonkénti sajátosságaira is rámutassunk.

* * *

Különleges, itt nem részletezendő történelmi okokból a két világháború közötti országterület mintegy negyven százalékán elhelyezkedő, s az ország lakosságának mintegy harmadával rendelkező Alföld népességének nagyobb része tízezer lakosnál nagyobb településeken élt: 1941-ben a hetven ilyen nagyságú városban és községben 1,68 millió ember élt, a terület népességének 54 százaléka.⁹

Ezeket a városokat (a tömörség kedvéért nevezzük őket így), miként magát az Alföldet is, már a dualizmus korában az ország nemzetiségileg leghomogénebb településeiként, illetve régiójaként tartották számon. Ezért a dualizmuskori magyarországi városfejlődés egyik fontos sajátossága, a magyar anyanyelvűség gyors előretörése itt csak néhány városban volt megfigyelhető: Nyíregyházán, Békéscsabán és Gyulán. (Igaz, ezekben viszont gyors ütemű volt, különösen Nyíregyházán, ahol 1880-ban még — kerekítve — 9200, 1890-ben 4200, 1910-ben már csupán 400 szlovák anyanyelvű lakost írtak össze.)¹⁰ 1920-tól az Alföld e sajátosságának politikai jelentőséget is tulajdonítottak; bizonyos mértékig szembeállítva a „színmagyar” Alföldet a történelmi Magyarország nemzetiségileg vegyes

⁶ Vö.: Magyarország története 1918—1919. 1919—1945. Főszerkesztő: RÁNKI GYÖRGY. Harmadik, javított kiadás. Budapest 1984. 423—424.; BALOGH—GERGELY—IZSÁK—JAKAB—PRITZ—ROMSICS: Magyarország a XX. században. Budapest 1985. 124.

⁷ BALOGH SÁNDOR: MAGYARORSZÁG KÜLPOLITIKÁJA 1945—1950. Budapest, 1988. 131. — Balogh JURAJ ZVARA adataira támaszkodik. (továbbiakban: BALOGH). Eltérő adatokat közöl: SZABÓ KÁROLY: A magyar—csehszlovák lakosságcsere története III. Kézirat, Budapest 1981. 444. — A felvidéki magyarság korabeli helyzetére ld.: JANICS KÁLMÁN: A hontalanság éve. A szlovákiai magyar kisebbség a második világháború után 1945—1948. München 1979.

⁸ A kitelepítéssel foglalkozó fontosabb irodalom: BELLÉR BÉLA: A magyarországi németek rövid története. Budapest 1981. 188—189.; KOROM MIHÁLY: A magyar népi demokrácia első éve. Valóság 1984. 3.; FEHÉR ISTVÁN: A magyarországi németek kitelepítése. Budapest 1988. (továbbiakban: FEHÉR I.); BALOGH 77—103.; ZILBAUER GYÖRGY: Adatok és tények a magyarországi németiség történetéből (1945—1949). Budapest 1989.

⁹ Részletesebben ld.: BELÉNYI GYULA: Funkcionális szerepváltás és társadalmi átalakulás az alföldi agrárvárosokban. Bevezetés. Kézirat. Szeged 1990.

¹⁰ GYIVICSÁN ANNA: Látlelet egy nemzetiségről: a magyarországi szlovákok. Hitel 1991. 1. 27.

lakosságú, illetve nemzetiségi többségű nagyrégióival, mondván: az Alföld mindig „mostohája” volt az országnak...¹¹ Hogy, ez valóban így volt-e, ne firtassuk. Tény mindenestre, hogy 1941-ben a tízezernél népesebb alföldi településekben a lakosság 95,8 százaléka mondta magát magyar anyanyelvűnek, ami felette volt az országos átlagnak (92,9 százalék).¹² Ez azonban távolról sem jelenti azt, mintha az ezekben a városokban élő nemzetiség száma elhanyagolható lenne.

1941-ben az alföldi agrárvárosok két legnépesebb nemzetiségi csoportját a 34,5 ezres szlovákság és a 14 ezres németiség alkotta. Előbbiek közel fele Békéscsabán élt, az Alföld legnagyobb, egy településen élő nemzetiségi tömbjét alkotva. Arányuk mégsem itt, hanem Tótkomlóson volt a legmagasabb (75 százalék), amely Bácsalmás mellett a másik olyan település volt, ahol nem magyar anyanyelvűek alkották a lakosság abszolút többségét (utóbbiban persze nem a szlovákok, hanem a közel hétezres németiség). Az említettekén túl még öt településben élt viszonylag nagyobb számban nemzetiségi lakosság, ezek ugyancsak a Kőrösöktől délre vagy a Bácskában feküdtek. Bennük szintén főként szlovák (Szarvas, Mezőberény) és német (Mezőberény és Baja) nemzetiségűek laktak, kisebb részben pedig délszlávok (Baja, Battonya, Bácsalmás) és románok (Gyula, Battonya).¹³

A Magyarországra kényszerített magyar–szlovák lakosságcsere és a német nemzetiségű lakosságot érintő — elsősorban, de nem kizárólag szintén külső impulzusból indíttatást nyert — kitelepítések csökkentették néhány alföldi város lakosainak számát és a német és szlovák nemzetiségűek egy részének távozásával, illetve felvidéki magyarok idetelepülésével tovább halványították e városok addig sem erős nemzetiségi jellegét. Ami természetesen nem nyereség, hanem veszteség volt az alföldi városok társadalmi színekében. E változások a tízezernél népesebb alföldi települések közül hatot érintettek erőteljesebben: Békéscsabát, Nyíregyházát, Tótkomlóst, Szarvast, Mezőberényt és Bácsalmást, kisebb mértékben pedig Baját, Kiskőröst és Jánoshalmát. A ki-, illetve idetelepült lakosság számát nem ismerjük pontosan. Bizonyos azonban, hogy ez a kényszerű migráció az említett településekben együttesen több tízezer embert érintett. Egyes források szerint csak Békéscsabáról 14 ezer szlovák távozott el és hétezer felvidéki magyar települt oda.¹⁴ (A város 1941–1949 közötti nagyarányú népességcsökkenésének minden bizonnyal az volt az egyik fontos — ha nem a legfontosabb — oka.) Más településekben: Nyíregyházán, de még a jóval kisebb Mezőberényben vagy Tótkomlóson szintén több ezres volt a ki- illetve az idetelepülők tömege.¹⁵

Mivel a kitelepítés és a lakosságcsere magán viselte a kényszer, sőt a kollektív felelősségre vonás jegyeit, nem meglepő, hogy a végrehajtás során súlyos társadalmi konfliktusok kísérték. E megrázkódtatások főként a lakóhelyüket kényszerből elhagyó németek és az itt új otthont keresni kénytelen felvidéki magyarok esetében voltak erősek, de nem kerülték el a szlovákokat sem. Utóbbiak esetében főként a lakosságcserevel kapcsolatos politikai álláspontjuk különbözősége, a menni vagy maradni dilemmája vezetett belső megosztottsághoz. Egy jelentős csoportjuk a

¹¹ Horthy Miklós beszéde az „Országos Alföldi Nagybizottság” 1939. márc. 30-ai ülésén.

¹² 1941. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS 2. Budapest 1976. adatai alapján.

¹³ 1941. évi népszámlálás 2.

¹⁴ Új Magyar Központi Levéltár (UMKL). A Területrendezési Intézet ir. XXVI—A—1. 7. d. „Békéscsaba jelenlegi helyzete.”

¹⁵ SZABÓ FERENC: Mezőberény történeti fejlődésének főbb vonásai. In.: Mezőberény, a helyét kereső kisváros. Szerk.: TÓTH JÓZSEF. Békéscsaba 1980. (továbbiakban: SZABÓ.); ÚJ OTTHON 1947. aug. 30. és okt. 11.

jobb életkörülmények reményében¹⁶ és a főleg Csehszlovákiából inspirált nacionalista propaganda hatására a Magyarországról való kitelepülés álláspontjára helyezkedett. A magyarelles szlovák nacionalizmus már a magyar–szlovák lakosságcsere-egyezmény 1946. februári megkötése előtt is erős volt, amit mi sem bizonyít jobban, mint az, hogy 1945 derekán felvetették: Békés vármegye szlovák lakta községeit igazgatásilag egyesítsék és egy korridoron keresztül csatolják a délszláv államhoz, Jugoszláviához.¹⁷ A nagypolitika által megbolydított helyi szlovákság egy része, illetve egyes vezetőknek magatartása a későbbiekben sem változott. 1946-ban például egyes helyeken megtagadták, hogy a magyar hatóságoknak adót fizessenek.¹⁸ Ezzel szemben egy másik, nemzetiségi öntudatában szintén megerősödött csoportjuk hú maradt Magyarországhoz, és az erőteljes, az államközi szerződésben rögzített határidőn túl is folytatott, „otromba szólamokat” használó¹⁹ csehszlovák agitáció dacára sem kívánt áttelepülni. Sőt, a magyar közigazgatás illetékes tisztviselőivel együttműködve olyan nyilatkozat kibocsátását tartotta szükségesnek, amely ellenez „minden népcserét” és kijelenti: „teljes testvéri közösségben akar élni a magyarsággal”, továbbá, hogy a hontalanság körülményei közé került felvidéki magyarság számára ugyanolyan jogokat követel, mint saját magának Magyarországon.²⁰ A Magyarországon maradt szlovákok helyzete persze távolról sem volt konfliktusmentes. Ellentétek keletkeztek például köztük és a Felvidékről érkezett, ott letelepített magyarok között részben szociális, részben nemzetiségi alapon. 1947 őszén a tótkomlói szlovákok — tüntetéssel nyomatékossítva — azt kifogásolták, hogy a kitelepült társaik helyére felvidéki magyarokat telepítettek, holott köztük — az ott maradó szlovákok között — sok volt a nincstelen, akiknek a lakásviszonyain az elhagyott szlovák lakások kiutalásával javítani kellett volna.²¹ Ezzel szemben a Felvidékről érkezett magyarok a csehszlovákiai magyar és a magyarországi szlovák kisebbség helyzete közötti — előbbiek rovására mutakozó — jelentős különbséget hangsúlyozták.²² A szülőföldjüket elhagyni kényszerült felvidéki magyarok helyzete, elsősorban társadalmi integrációja más szempontból sem volt — nem is lehetett — zökkenőmentes. Mint ők maguk találóan megfogalmazták: „Mi, Csehszlovákiából áttelepített és menekült, Békéscsabán és környékén elhelyezett magyarok elszakítva ősi otthonunktól, gyökértelenül állunk az új környezetben.”²³

Ahhoz természetesen még ideális körülmények között is időre lett volna szükség, hogy új környezetükbe, például egy alföldi városi társadalmába beilleszkedjenek. Ideális körülményekről azonban nem beszélhetünk, hiszen letelepítésük sem anyagilag, sem szervezési szempontból nem volt kellően előkészített. Elsősorban a lakáshiány vált konfliktusok forrásává, például az ittmaradt, de a házaikból

¹⁶ A kitelepülés mellett agitálók „egyik eszköze, hogy ha elszakadnak (ti. Magyarországtól — B. Gy.), a szlovákokra jóvátételt nem vetnek ki, s így jobb lesz a gazdasági helyzetük” — szól egy főispáni jelentés. Magyar Szocialista Párt történelmi Intézetének Archívuma (PIA) 274. f. 15/55. ó. e. Szobek András 1945. június 5-ei jelentése.

¹⁷ Az előző jegyzetben idézett jelentésben ez áll: „Meglátásom az — írja Szobek főispán —, hogy propagandájuk, agitációjuk egész az elszakadásig vezet ...”

¹⁸ PIA. 274. f. 15/62. ó. e. Békés vármegye alispánjának jelentése a Belügyminisztériumnak, 1946. augusztus 31.

¹⁹ Uo. 1946. május 15.: alispáni jelentés

²⁰ Uo. 1945. június 3-ai főispáni jelentés.

²¹ Mi az igazság a tótkomlói „népítélet” körül? Új Otthon. 1947. október 11.

²² I. m.

²³ Békés megyébe telepítettek határozati javaslata. Új Otthon, 1947. december 25.

kényszerrel kiköltöztetett németek esetében,²⁴ vagy amikor a helyi vezetés a felvidéki magyarok helyett „a munkásmozgalom során... érdemeket szerzett” helyi lakosoknak juttatott lakásokat.²⁵

A magyarországi németek kitelepítése, mint jeleztük, elsősorban a szövetséges nagyhatalmak, döntően a Szovjetunió szándékának, konkrétan pedig a nevükben eljáró Szövetséges Ellenőrző Bizottság rendelkezéseinek megfelelően történt meg. Szoros kapcsolatban állt ugyanakkor azzal a csehszlovák törekvéssel is, amely az ottani magyarok kitelepítését célozta, hiszen az ő magyarországi elhelyezésüket a németek rovására óhajtották megoldani.²⁶ A kitelepítésekben azonban nemcsak külső hatások játszottak közre. Már 1945 tavaszán felléptek olyan magyar politikai tényezők is, amelyek a németiség kollektív felelősségére vonásának szükségességéről beszéltek. Ilyen szellemben szólalt fel például a budapesti nemzeti bizottság egy 1945 áprilisi ülésén Gerő Ernő, az MKP egyik vezető politikusa, s élesen németellenes hangot ütött meg a parasztpárti Kovács Imre is.²⁷ Ugyanakkor a szintén parasztpárti, s a kitelepítéssel kapcsolatos ügyintézés egy részét irányító²⁸ Bibó István mélyen demokratikus szellemben tiltakozott a kollektív megbüntetés eszméje ellen.²⁹ A kollektív felelősségre vonás jegyeit magán viselő — tehát igazolhatatlan — kitelepítés, továbbá az internálás, az ingatlan- és háztulajdon kisajátítása, a családok összeköltöztetése és más jogkorlátozó intézkedések végrehajtása során az évszázadok óta itt élő, szülőföldjéhez többségében ragaszkodó németiség súlyos sérelmeket szenvedett. 1944–1945-ben a keleti országrészekből például sok ezer német (vagy németes nevű) lakost hurcoltak kényszerszolgálatára a Szovjetunióba. Mi több, szabadulásukkor egy részüket nem Magyarországra, hanem Németországba irányították; néhányuktól 1947-ben már onnan érkezett levél.³⁰ Ilyen címen 1945 januárjában Gyuláról 550, Mezőberényből 555, Gyomáról 170–180, Orosházáról és környékéről 132, Szarvasról 19, Békéscsabáról 22, Békéscsútról 15–17 és Szeghalomról 9, összesen 1472–1484 embert vittek el. Közöttük nagy számban olyanokat, akik annak idején a hűségmozgalomhoz csatlakoztak, s elutasították a szélsőjobboldaliságot, vagy olyanokat, akik magyar nemzetiségűek voltak. Gyomán — Erdmann Gyula leírása szerint — egy VI. gimnazista fiúnak csupán egyik nagyszülője volt német nevű (de az is magyar anyanyelvű volt), mégis elvitték. Apja joggal kesergett: „kevés magyar ember maradna a világon, ha a magyarságot ilyen mértékkel mérnénk.”³¹ Közel ezer (más források szerint 470) mezőberényi német kitelepítéséhez az 1941. évi népszámlálás során elkövetett hamisítások szolgáltak alapul.³² A sérelmeket fokozta a semmiképpen — még a háború alatt történekekkel sem — igazolható, helyenként erős

²⁴ FEHÉR 150.

²⁵ PIA. 274. f. 15/63. ó. e. Jelentés a főispáni községlátogatásról, 1948. január 2.

²⁶ Vö.: BALOGH 77–103. — 1946-ban, a párizsi békekonferencián a szovjet kormány nevében felszólaló VISINSZKIJ is osztotta ezt az álláspontot: „Németország amerikai megszállási övezetébe 500 ezer németet kell kitelepíteni Magyarországból” (sic!) — mondta, s hozzátette, ha ez megtörténik, bőségesen jut hely a Csehszlovákiából kitelepítendő magyarok számára. — Új Szó, 1946. szeptember 26. (217. sz.)

²⁷ FÖGLEIN GIZELLA: Kitelepítés a háború után. Magyar Nemzet 1989. március 11.

²⁸ HUSZÁR TIBOR: Bibó István. Beszélgetések, politika-életrajzi dokumentumok. Budapest 1989. 92.

²⁹ Emlékirat a magyarországi németiség kitelepítésével kapcsolatos helyzetről. 1945. december 15. Készítette: BIBÓ ISTVÁN (Közzétette: FÜLÖP MIHÁLY). Magyar Nemzet 1989. március 4.

³⁰ PIA. 274. f. 15/62. ó. e. Gyula polgármesterének jelentése, 1947. június 30.

³¹ Deportálás, kényszer munka. Békési és csanádi németek szovjet munkatáborokban. Összeállította és a bevezetést írta: ERDMANN GYULA. (Gyulai füzetek). Gyula 1990. 15–16-os.

³² SZABÓ

németellenes hangulatkeltés is. Házi Árpád, Pest – Pilis – Solt – Kiskun vármegye alispánja 1946 tavaszán például úgy foglalt állást, hogy mivel „annak idején” az ottani németek nagy része „magyarságát megtagadta”, „a demokratikus Magyarország részéről elnézést nem várhatnak.”³³

A háború utáni történelmi szituáció drámaiságát azonban nem az ilyen szélsőséges megnyilatkozások érzékeltetik igazán. Hiszen a kitelepítésekre kötelezett vagy internált, földjét-házát veszített németeknek ugyanúgy megvolt a „maga igazsága”, mint azoknak, akiket házaikba telepítettek, vagy akik között elkobzott földjeiket szétosztották: a Délvidékről menekült, hányatott sorsú székelyeknek vagy a Felvidékről áttelepített magyar családoknak. És hasonlóképpen: nehéz lenne azt mondani, hogy a korábban súlyos nyomorban élő alföldi agrárszegénység 1944–45-ben tapasztalható földszerző törekvései indokolatlanok lettek volna – bár e törekvéseiket az igénybe vehető földterület szűkössége miatt részben a németiség rovására igyekeztek valóra váltani, nemegyszer jogellenesen.

---

³³ PIA 274. f. 15/76. Pest – Pilis – Solt – Kiskun vármegye alispánjának jelentése, 1946. május.

Gyula Belényi

THE HUNGARIAN—SLOVAK POPULATION EXCHANGE, AND THE RESETTLEMENT
OF THE GERMAN POPULATION IN THE AGRICULTURAL TOWNS OF THE GREAT
HUNGARIAN PLAIN

The demographic, industrial, and political revolutions of the 18th and 19th centuries resulted in a dramatic increase in the migration of population in Hungary. The most important cause of the almost two hundred year long migration process was the capitalization of the economy. The great migrations of the 20th century, especially those following the two world wars (exchanges of population, and waves of exiles) resembled the previous movements of population only in their massive scale, but their causes were mostly political and not economic as before.

This characterized the migration processes of the 1940's in Hungary, among them the exchange of Hungarian and Slovak population and the resettlement of the ethnic Germans living in Hungary. These changes involving several hundred thousand people had an impact even on predominantly Hungarian parts of the country, like the towns on the great Hungarian plain. The exchange of Hungarian and Slovak population, which began in 1946 and was forced on Hungary by an unequal treaty, was followed by serious social conflicts in these towns as well. The conflicts were especially grave in the case of Hungarians from Czechoslovakia as they were forcefully made to leave their homeland, and their integration in Hungary was full of conflicts. The Slovaks living on the great plain were divided: some refused to move to Czechoslovakia, others turned against Hungary and in the end decided to move. From the beginning of 1945 the Germans living in Hungary were collectively held responsible. Several thousand people, who were (or were classified as) ethnic Germans, were deported to the Soviet Union. Thousands more were resettled in the American occupied zones of Germany, a process that touched upon the life of some of the towns of the great plain.